

77 جاستاعى ئىشى خۇڭ مەي ساۋىردىن ئىيىن ئاز - باياغىسىنداي كەلىستىرە يىلەيدى

☉ **مەن كورنكتى شېنجياڭدامەن**

☐ **انار بۇلت \ شېنجياڭ گمازەتنىڭ ئىلتىشى جيا چۇنشيا**

بۇراتالا موڭغۇل اۆتونوميالى وىلسىندا ئېيىدى جاقسى كورەتتىن ادامداردىڭ دىشىدە ونىڭ خۇڭ مەي دەگەن ەسىمىن بىلەيتىندەر كەمدە - كەم. اۋىل - اۋىلدى، مال شارۋاشلىق وڭىرلەردىن ارالاپ خالىتقىق ئېيىدى جىناردى، اۋرۇ ازابمەن السىپ جاتسا دا باز كەشىدەى، 3000نان استام وقۇشى تارىبەلەدى... ئىي بىلەپ ويىن كورسەتۋ- مەن جانە ونى زەرتتەۋمەن 50 نەشە جىل اينالس- قان وسى ئېيشى ساۋىردىندى جالعاستىرۇعا، ودان جاڭالىق اشۇعا جانە ونى دامىتۇعا ئومىر بويى كۇش سالىدى، ونىڭ ساباعى ارقىلى كەڭ ساحانعا بەت العان جاستار بارعان سايىن كوبەيدى. ”ساۋىردىن ماغان ەكىشىشى رەت ئومىر سىيلادى، مەن ساۋىردىندى بويىمان ال كەتكەن- شە بىلەي بەرەمەن“، - دەدى خۇڭ مەيى.

قىزۇ سۈيگەنى ئۇشنىن بىلەدى

ادەمى توپشۇر اۋەنى شىعسىمەن خۇڭ مەي جۇزىنەن ويىناقى كۇلكى ەسىپ، يعىن قوزعاپ، جەڭىل سەلكىلدەتىپ، قولن كوتەرىپ، بىلەگىن بۇل- ماقتاتتى... ارت جاعىنداعى وىنداعان وقۇشىسى ونىمەن بىرگە بىگە باستى، 77 جاستاعى خۇڭ مەي الى دە وقتۇدىڭ الدىڭغى شەيندە بەلسەندى ئمۇر. ۋاقتتى 60 جىلدىڭ الدىنا اپارىيىق. بۇراتالا- نىڭ قىسقى كەشى، موڭغۇل كىىز ۋىدەگى پەشتە وت مازداپ، توپشۇردىڭ كۇمبىرلەگەن ۇنىمەن، جەتى، سەگىز جاسار خۇڭ مەي ايامەن ايقاستىرا باسىپ، قولن كوتەرىپ بىلەزىگىن ئېيىپ، ەگىگەيىپ - شالقايبىپ، كەلىستىرە يىلەپ جاتتى. خۇڭ مەيدىڭ ئىي تالانتىن كورشىسى — خالىق ارانىنداعى ئىمر ونەرپاز بايقاپ قالادى، ول خۇڭ مەيگە كەيىىر ئىي شەبەرلىكتەردىن ۋىرەتەدى ارى ئىي بىلەۋدى، ئسوزسىز، جالعاستىرا ئومۇىدى ايتادى.

ەلدەن ەركە تالانتىى بار، ناتىچەسىى ۇزدىك ئبۇلدىرىشنى قىز خۇڭ مەي جەرگىلىكتى ادهببەت - كوركەمەنەر قىزمەتى ۋىرەمسەنە قا- بىلدانىپ، ئىمر جىلدان كەيىن شىكى موڭغۇل كوركەمەنەر مەكتەبىنە (قازىرگى شىكى موڭغۇل كوركەمەنەر شۇەيۋانى) ئىلىم اسىرۇعا جىبەرد- لەدى. جاسى كىشىكەنە بولسا دا ول بەرىك ىرا- داسى مەن بىگە دەگەن قىزۇ سۇيسپەنىشلىگىنىڭ ارقاسىندا بىگە بەرىك نەگىز قالايىدى. وقۇدن ئېتىرىپ قايتىپ كەلگەنەنن كەيىن خۇڭ مەي اۋەلىكى مەكەمەسىنە ورالىپ، بويىن كەرنەگەن قويۇ نىنامەن ئىي قويىلىمىنا ارالاسادى. سول كەزدە قاتىناس قولايىسىز دەى، نەگىز- گى ساتعا بارىپ ويىن قويىغاندا، خۇڭ مەي مەن قىزمەتتەستەرى جۇكتەرى مەن ساحنا جابىدىقتاردىن ات ارباعا سالىپ، وزدەرى جاياۋ ئىجۇرىپ، تاۋ اسىپ، تاس باسۇشى دەى. نىسانالى جەرگە جەت- كەننەن كەيىن خۇڭ مەي دەمىالاي - اق ساحانعا شىعبى، ويىن كورشەتتىن. تارتىمدى كونسەرت ەگىشى - مالىشلاردىڭ قىزۇ قارسى اۋىنسا يە بولادى، كونسەرت ايقاتعانانن كەيىن اۋىلداستا- رى تاۋىق سويىپ، قوي سويىپ قىزۇ مەرەپچەن كۇتىپ الادى.

سول كەزدە ادەببەت - كوركەمەنەر قىزمەت ۋىرەمىسى «اق شاشتى قىز» اتتى بالەت بىينە جات- تىققاندا خۇڭ مەي ”شى - بر“ دەگەن رولعا شىعا- دى، ايتسەدە ول بالەت بىلەپ كورمەگەن، قايتۇ كەرەك؟ خۇڭ مەي ارتيستەردىڭ بالەت ارەكە- تىن كېنودان ۋىرەندەى، مەمم نەگىزىنە قاجىر- لىلقپەن جاتتىعۇى قوسلىىپ، كوپ وتپەي - اق، ول ساحاندا ناق وزىنەن اۋماعان ”شى - بردى“ سومداپ، كورەرمەندەرىگە سونى لەپ اغلىارتا- دى. ”كورەرمەن ئسىزدى ۇناققان كەزدە عانا ەڭ زور قۇنىڭىزدى ساۋەلەندىرە الاسىز، بۇل مەنىڭ ئىي بىلەۋدى تاباندلىقپەن جالعاستىرۇمە-

نىڭ سەبەبى“، - دەيدى خۇڭ مەيى.

بەيزانتىق مادەنىەت مۇراسى ”جاننادانا“ ئۇستى

ئىي بىلەپ، ويىن كورشەتۋەدن نىس، خۇڭ مەي كىشىكتەنئاي كەزىندە قارت ونەرپازعا ىلەسىپ سا- ۋىردىن بىلەگەن كەزدەهرىن ئىيى ەسىنە الادى. موڭغۇل ۇلتىنىڭ ئاستۇرلى ئىيى رەتسىدە ساۋىر- دىن شېنجياڭنىڭ كوپتەگەن جەرىنە كەڭىنەن تارا- ەان، ۇزاق تارىجىى بار، ارەكەتى قىزىنقتى دا يۇمەرىلى، جايىلى دا جارقىن، كوركەمونەرلىك قىيالداۋ قۇۋاتى مەن جاسامپازدىق سىياتقا باي. سا- ۋىردىن ”ان“ مەن ”ئېيدىڭ“ ئىمر تۇلعالاۋىى، ارەكەتى توتەنشە بايى، بيە ساۋۋ، ات قۇرىقتاۋ سىياقتى ئوندىرىس جانە تۇرمىس ادەتتىن بەينەلەيد- تىندەرى بار؛ ايناعا قاراۋ، قاسىن سىزۇ سىياقتى ايدەلدەر تۇرمىسىن بەينەلەيتىندەرى بار؛ ئاعى قران بۇركىت، ەشكى، جىلقى سىياقتى حايۋاناتتار- دىڭ وبراىزىنا ەلىكتەيتىندەرى دە بار... ساۋىردىن موڭغۇل ۇلتى جۇرتلىشىلىگىنىڭ تۇرمىس ادەتىنىڭ ”ەنتىسىكوبەدىاسى“ دەپ تە اتالغان.

”ساۋىردىن بىلەي الاتىنداردىڭ كويى قارىتتار، جاستار وتە از، ەگەر وسى قارىتتار كەتسە، بۇل ونەر جويلىپ كەتەدى“. خۇڭ مەي ساۋىردىندى جالعاستىرا ئومۇس يورىشىم بار دەپ سەزىندەى. 1983 - جىلى «چۇڭگو ۇلتتار خالىتقىق ئىي تويىتامالارى» مەملەكەتتىڭ 6 - بەسجىلدىق جوسپارىنداعى ئومۇيندى علمىي زەرتتەۋ نىساندا- رى تىىزىمىنە ەنگىزىلىىپ، قۇراستىرۇ قىزمەتى جاپپاي قانات جايىدرىلادى. نىسانعا قاتىناسۇش- نىڭ ئىمرى رەتىندە خۇڭ مەي نەگىزگى ساتىنى شىكەرلىەي ارالاپ، ساۋىردىندى كەڭ كولهەدە جىنپا رەتتەيدىى.

”سول كەزدە بۇراتالا قالاىسان اراسان اۋ- دانىنا باراتىن ەلۇمەتتىك قاتىناس جوق بولاتىن، اراسان اۋدانىندا برەۋدىڭ ساۋىردىنعا بىلەي الا- تىندىعەن ەسىنگەنەن كەيىن ئىمر جۇك اۆتوكول- گىمەن اۋدانعا بارىپ، سودان ارى مال شارۋاش- لىق وڭىرىنە جاياۋ تارتتىق. جاڭبىرلى كۇنگە تاپ بولپ، ايامىمىز تايىعانقانتاپ جۇرە الماي قالدىق، سونىمەن شاقايىمىزدى شەشىپ قولىتتىمىىمىزعا قىسا سالىپ، جالاڭ اياق جۇگىردىك“، - دەدى خۇڭ مەي ەسكە لىپ.

اراسان اۋدانىنىڭ مال شارۋاشلىق وڭىرىندە خۇڭ مەي ساۋىردىندى بىلەيتىن خالىق ونەرپازدا- رىن ئىمر جەرگە جىنادى. موڭغۇل كىىز ۋىنىدە خوش ئىسى اغلىقان ئسۇتتى شاي ۇستەلگە قوي- لىپ، توپشۇر شەرتلىدى، ونەرپازدار رىتىمگە ىلە- سىپ بىگە باستى، خۇڭ مەيى ولاردىڭ ئىي قادامىن كوز الماي باقلادى. ”ول كەىزدە فوتو اپپارات پەن قول تەلەفون جوق دەى، ئىي ارەكەتتەردىن نەگىزىنەن مىعا سۇيەنىپ جاتتاپ الامىز، قايتىپ كەلگەنەنن كەيىن دەرەۋ قاعازبەن جانە ەستەلىكتەرمەن وسى ارەكەتتەرگە ئىمر - بىرلەپ تالداۋ جاساپ، ونىڭ كوركەمدىگى مەن بەينەلەگەن ماغانسىن زىدەپ تابانتىىن“، - دەدى خۇڭ مەيى.

30 نەشە جىلدا خۇڭ مەي مەن باسقا دا نى- سانعا قاتىناسۇشلار بۇراتالا وىلىسىنىڭ مال شار- ۋاشلىق رايوندارىن ارالاپ، ساۋىردىن ئىيىن بىلەي الاتىن خالىق ونەرپازدارىن زىدەپ، خالىق ارانىدا تارالعان 12 توپ ساۋىردىن ئىي ارەكتىن رەتتەپ شىقتى، قۇراستىرىلعان «ساۋىردىن» ئىيى «جۇڭگو ۇلتىتار خالىتقىق ئىي تويىتاماسىنا (شېنجياڭ تومى)» ەنگىزىلدى.

”ساۋىردىن ساحارا خالىقنىڭ تۇرمىسىنان كەلگەن، بۇل 12 توپ ئىي ارەكەتىنىڭ ارقايسى- سىنىڭ وزىندىك مۇزىكاسى بار، رىتىمىڭ وزگەر- ۇنە بايلىانىستى، ئىي فورماسىندا دا سايكەستى وزگەرىستەر جاتادى، ارىبر ارەكەتتىڭ استارىندا قىزىقتى اغگىمەلەر جاتادى، نە ماحاببات جىكايالا- رى بەينەلەندەى، نە حايۋاناتتاردىڭ بەينەسىنە ەلىكتەيدىى، نە كۇندەلىكتى ەڭبەك تۇرمىسىن بەيد- نەلەيدىى“. جىنباۋ، رەتتەۋ بارىسىندا خۇڭ مەي سا- ۋىردىنىنىڭ بارلىق بىلەۋ ادسىن ىگەردى، ”كو-

ئىلدى كەىزدە ادامدار قاشاندا تويشۇر شەرتىپ، ساۋىردىن بىلەيدىى، مەن وسى قۇانىشى پەن كور- كەمدىكتىڭ ۇرپاقتان - ۇرپاققا جالعاسا بەرۇىن ئۇمىت ەتەمەن“.

ئىي قادامى تولاستامادى

ئبۇلدىرىشنى قىز كەزىنەن جەتىسىكە كەلىپ جەر تايىعان شاعىنا دەيىن ساحناداعى ادەمى، سۇلۇ وسى ئىيشى ئىي قادامىن توتقاتقان ەمەس. الايدا ونىڭ قانشاما جاپا - ماشاقاتتى باستان كە- شىرگەندىگىن بىلەتىندەر وتە از. 1999 - جىلى ونىڭ ئىي ستەرىنە كوپ قولداۋ كورشەتكەن كۇبەۋى اياق استىنان ناۋ- قاستان قايتىسى بولادى، خۇڭ مەي ەلەمىنىڭ جارتىسى قۇلاعانداي سەزىنەندى، ۇنەمى كوز جاسىن كولىدەتەدى. 5 جىلدان كەيىن ول ئاعى دا ومىراۋ راگىنا شالىدعادى، قايتا - قايتا جىيمىالىق جولمەن مەدەۋ ونى قاتتى قىنايدى، ئىىراق ورنىندالماعان ئىي ستەرىن ويىلاعان ول ئتىسىن تىسىنە باسىپ شىدايدىى.

اۇرۇ جاعدايى ورنىققانان كەيىن خۇڭ مەي بار نىتا - بەيىلمەن ساۋىردىن ئىيىن وقتۇ قىزمەنىنە ات سالىستى. نەشە ون جىلدا ول ۇيرەتكەنىن وقۇشلار ۇلكەنى كارلەرگە دەيىن، كىشىسى ئسابىي بالاعا دەيىن جىنى 3000نان اسادى. ونىڭ ئىي سابا- عىنا وقۇشلار تالاسا - تارماسا تىزمىدەلدى؛ ونىڭ كونىسەرتىن ار ۇلت كورەرمەندەرى اسعا كۇتتى. ونىڭ ۇزى دە بۇراتالا وىلىسىنىڭ بەيزانتىق ما- دەنىيەت مۇراسى ساۋىردىن مۇراگەرىنە اينىلدى. ”مۇعالمىنىڭ ساۋىردىن بىينە سۇيسپەنىشل- گى وزگەشە، بىىزگە ارەكەت ۋىرەتۇدەن بۇرىن ۇزى الدىمەن ئىمر رەت ۇلگى كورشەتىپ، ونان سوك ارىبر ارەكەتتىڭ ئمانىن ئتۇسىندىرىپ بە- رەدى، بىردەن - بىردەن ئىمىزدىڭ ارەكتىمىزدى تۇىزەتەدى، ئىمر تۇرغاندا بىرنەشە ساعاىت تۇرادى، ئىمىزدىڭ قاتتى جانىمىز اشيدى“. كەىىندە خۇڭ مەيدەن ساۋىردىن ئىيىن ۋىرەنگەن بۇراتالا قالالىق مادەنىيەت ساراينىڭ باستىعى سى چىن بىلایى دەدى: خۇڭ مەي بار نىتا - بەيىلمەن ساۋىردىن ئىيىن جالعاستىرۇعا ات سالىسىپ، جاس ۇرپاقتار- دى ساۋىردىن ئىيىن ۋىرەئۇگە، جالعاستىرۇعا شاپتاتىندىردى.

50 نەشە جىلدىق زىدنەسى بارىسىندا خۇڭ مەي قاراياپىم ئىي ارتىسىنەن شېنجياڭنىڭ ئىشى - سىرتىندا ئىقئالدى ئىي رەجىسىسىرى بولپ جەنىلە- دى. ول قۇراعان «ساۋىردىن» ئىيى ئىي كوركە- مەنەر مەكتەپتەرى جاعىنان قابىلدىانىپ، زەرتتەۋ قۇنىنا يە ماتەريال بولپ رەتتەلىپ قۇراستىرىلدى. وتكەن عاسىردىڭ 80 - جىلدارىنان قازىرگە دەيىن ول 100دەن استام ئىي قۇراستردى، مۇنىڭ شىنىدە «مەكەنگە ماحاببات»، «مەكەندەگى توپشۇرۇ»، «ساحارا جاستۇلەگى» سىياقتى يىلەر مەملەكەت دا- رەجەلى، اۆتونوميالى رايون دارەجەلى كوپتەگەن داڭقتارعا يە بولدى.

مەملەكەت دارەجەلى بەيزانتىق مادەنىيەت مۇراسى رەتىندە ساۋىردىن بارعان سايىن كوپ ادامنىڭ قىزۇ قارسى اۋىنسا يە بولدى. جوعارى مەكتەپ ساباققاناسىندا وقۇشلار جۇبەلى دە بىر- لىككە كەلگەن ساۋىردىن ئىيىى وقۇلىعىن ۋىرەن- دى؛ بۇقارالىق كوركەمەنەر ساراينىدا ساۋىردىن ئىيىن ۋىرەنەتسىندەر بارعان سايىن كوبەيدى؛ سا- ياحات كورنىسى وڭىرىندە ساۋىردىن ئىيى ۇدايى- لانغان ويىن نومىرىنە اينىلدى... ار جولى توپشۇر اۋەنى كوتەرىلگەندە، بىشىلەر ەكى يعىن قوزغاي جونەلەدى، خۇڭ مەيى مۇنى كورىپ، شىتەي قۇانادى.

”بەيزانتىق مادەنىيەت مۇرالارىن جالعاى- تىرۇ، ونان دا ماڭىزدىسى، جاڭالىق اشۇ كەرەك. ساۋىردىندى قورعاۋ، جالعاستىرۇ ئۇشىن ئمانىن ساقتاپ قالمۇ نەگىزىندە، وعان جاڭا ۇستانىم جانە ئداۋىر رۇحن ۇستەۋ كەرەك، سوندا عانا ونى انا- عۇزلىم كەڭ ساحناعا شىعارۇعا بولادى“، - دەدى خۇڭ مەيى.

(باسى 1 - بەتتە)

شۇعىل جاعادىعا توتەپ بەرۇ جوباسى مەن ساقتىق شارالارىن كەمەلدەندىرىپ، ار جاقتىڭ جاۋاپكەرشىلىگىن قاتايتىپ، ناقتىلاندىرىپ، اۋىر، ەرەكشە اۋىر شىرعالاڭداردىڭ تۇبلمۇن باتىل تەجەپ، خالىق بۇقاراسىنىڭ ئومىرى مەن مال - مۇلكىنىڭ جاۋىپسىزدىگىن جانە قوعامدىق كەلىلى جاعدايدىڭ ورنىقتىلىغىن شىنايى قورعاۋ كەرەك.

جۇڭگو كوممۇنىستىك پارتياسى ورتالىق كومىتەتى سايباسى بىژوروسنىڭ تۇراقتى مۇشەسى، مەملەكەتتىك كەڭەستىڭ زۇڭلىى لى چىياڭ بەكىئۇ جاساپ مىنالاردى تالاپ ەتتى: ئىمىز - دەرەكسىىز كەتكەنىدەردى جەدەل نىدەپ - قۇتقارىپ، جازا- لانغانداردى بار كۇشپەىن قۇتقارىپ - ەمدەپ، ئولم - ئىجتىمەدى مۇمكىندىكتىڭ بارنىشا ازايىتىپ، قانتىسى سوغىى جۇمىستاردى ۇبلەسىمدى ويداعم- داي سەتئۇ، سونىمەن بىرگە شىرعالاڭنىڭ سەبە- بىن تەىز ارادا تەكسەرىپ - انىقتاپ، زاڭ بوينىشا، زاڭ - ەرەجە بوينىشا قاتاڭ ئىمر جاقىتى ەتۇ

(باسى 3 - بەتتە)

ئتوراعا شى جىينىڭ ەكونوميكا - ساۋدا، علمىم - تەحنىكا ماسەلەلەرى جونىندە جۇڭگو جاقىتڭ تۇرىغىىن ايقىنداپ، امەرىكا جاقىتڭ ەكو- نوميكا - ساۋدا، علمىم - تەحنىكا سالاسىندا جۇڭ- گونى شأوجىايلاپ، قىسپاققا اۋىى «ئاۋىپ - قاتەر- دى جويىعاندىق“ مەمەس، قايتا ئاۋىپ - قاتەر تۇ- دىرعاندىق دەپ اتاپ كورشەتتى. مۇنداي قاتە ادىستەر جانە وسدان تۇنىداغان جۇڭگو - امەرىي- كا قارىم - قاتىناسىنداعى ايقىنىسىزدىق ەڭ ۇلكەن ھائۇىپ - قاتەرگە اينىلدى. جۇڭگونىڭ علمىم - تەحنىكاسىن قىسپاققا اۋۇ دەگەننىڭ ۇزى جۇڭگو- نىڭ جوعارى ساپالى دامۇىن شأوجىايلاپ، جۇڭگو خالىقن دامۇ ۇقىق - مۇددەسىنەن ماقىرۇم ەتۇ دەگەن ئىسوز، ئىمىز بۇعان استە كونىبەيىمىز، بۇل استە سىكە اسپايدى. جۇڭگونىڭ دامىپ، زورايۇنىى دا قۇۋاتتى شىكى قوزغائۇشى كۇش جانە تارىيىي لوگىيكا بار .ارقانداي سىرتقى كۇش بوگەيى المايد- دى. امەرىكا جاق جۇڭگو جاق ئىجتى قاداعالاپ وتىرعان سىتەرگە مۇقيات مامىلە جاساپ، سىڭار جاقىى جازالاۋدى كۇشنىەن قالدىرىپ، جۇڭگو كا- سىپورىندارىنا، ادبل، تۇرا، كەمىستەپىتىن ورتسا ازىرلەپ بەرۇى كەرەك.

بەسىنىشى، سان - فرانسىسىكوداعى دىدارلاسۇ كەىزەكتەگى جانە بولاشقانىع جۇڭگو - امەرىكا قارىم - قاتىناسىنا نەندەي ئىقال جاسايدى؟

جاۋاپ: سان - فرانسىسىكوداعى دىدارلاسۇ

(باسى 1 - بەتتە)

شېنجياڭدا 20 جىل پىرجەۋالسكى جىلقىسىن باقلاۋ - تەكسىەرۇ قىزمەتىمەن اينالىسقان بەجىيىڭ ورمانىش- لىق داشۇەسى ەكولوگىيا جانە جاراتلىستىق قورعاۋ شۇەيۋانىنىڭ پىروفەسسورى خۇ دىفۇ بىلایى دەدى: ”بۇل نىسان تۇرىلەردىڭ تۇقىم قۇالاۋ كوپ تۇرىللىگى، مەكەندەپىتىن ورنىن تاڭداۋ، قورشاعان ورتاعا ۇيلەسۇى قاتارلى جاققتاردى زەرتتەۋدە ماڭىزدى قۇنعايە“. ول مىنانى ئىل- دىردى: شىكى موڭغۇلداى داچىڭشان مەملەكەت دارەجەلى جاراتلىستىق قورىعەن باغمىشلىققا تاڭ- داۋدا، ئىبرى، بۇل ارا پىرجەۋالسكى جىلقىسىنىڭ تارىختا تارالعان ورنى، جابايى كەر قۇلان ئۇيىردىن قايتا قۇرۇعا ۇيلەسەدى؛ ەندى ئىبرى، بۇل ارا- نىڭ ورمانى، جايلىم ەكولوگىيالىق جۇيەسىنىڭ قورعاۋ ئىمىدىلىگى كورنەكتى، كەر قۇلاننىڭ تىر- شىلىك قاجەتتىن قاناعاتتاندىرا الادى.

”پىرجەۋالسكى جىلقىلارى وزدەرى تارىختا جاساعان مەكەنىنە قايتىپ بارعاننان كەيىن ئتۇىز ومىرىنە تەىز ۇيلەسىپ كەتتى. ەكى ايعىر تالاسىپ، ئىبرىن - ئىبرى جارالاۋدان، ئاعى ئىمر جىلقىنىڭ اۋىرىپ ولگەننىەن نىس، قالعان جىلقىلار الاڭسىىز تىرشىلىك كەشىپ، كوبيەيۇ، قاتارعا قوسىلۇ كەىزە- گىنەن دە ئساتتى ۇوتتى“. داچىڭشان مەملەكەت دارەجەلى جاراتلىستىق قورىعەن باسقارۇ مەكەمە- سىنىڭ ورنىباسار باستىعى خورىن تاينى بىلایى دەدى: ”كەىزەكتە پىرجەۋالسكى جىلقىسى شىكى موڭغۇل ئىستىرتىنىڭ وڭتۇستىك جىيەگىندەگى خۇابەي ئوڭىرى مەن مىڭشىين وڭىرىندەگى وتپە- لى وڭىردە شوعىرلى تارالدى جانە كەڭىنەن قويا بەرىلدى. يىىل كەر قۇلانداردى قويا بەرۇ اۋماعى

كەرەك. ئىبرى ارقىلى وزگەسىن تۇسىپالداپ، ورتتەن ساقتانۇ ھاۋىپسىىزدىگىن باسقارۇدى كۇ- شەيتىپ، ئۇينىدى كاسىپ سالالارىنداعى ئوندد- رىس ھاۋىپسىىزدىگى ھاۋىپ - قاتەرىن، كومەسكى كىناراتتاردى قاتاڭ تەكسەرىپ، ئىيى ساققانىپ، اۋىر، ەرەكشە اۋىر شىرعالاڭداردىڭ تۇبلمۇنىان باىتل ساقتانۇ كەرەك.

باس شۇجى شى جىينىڭنىڭ تاپسىرۇمىەن مەملەكەتتىك كەڭەستىڭ وسى سالاعا جاۋاپتى باش- شىلارى قانتىستى تاراۋلارداعى جاۋاپتى جولداستاردى باىستاپ سول ورنىعا بارىپ، شىرعالاڭنان قۇتقارۇ - كومەكتەسۇ جانە شۇعىل جاعىداىعا توتەپ بەرۇ بويىنىشا ئىمر جاقىتى ەتۇ قىزمەتىنە جەنئەكىشىلك ەتتى. سانشى ولكەسى، لۇيلىياڭ قالاسى كۇش ۇيمىداسىتىرىپ، قۇتقارۇ - كومەكتەسۇ، قۇتقارۇ - مەدەۋ جانە سوغىى جۇمىستاردى نىغىاليلاستىرۇ قىزمەتىن كۇش سالا جاقسى ىستەدى. قازىر مەدىيتسىنالق قۇتقارىپ مەدەۋ، شىرعالاڭنىڭ سە- بەبىن تەكسىەرۇ سىياقتى قىزمەتتەر ىستەۋدە.

 <div>جۇڭگو – امەرىكا قاتنىسانىدا سەنئەدىلىكتى ارتىتىرىپ، كۇماندى سەبىلەنتىن، الاۋىىزدىقتىلاردى مەڭگەرەتن، سەلبەستىكتى ۇلعاپتانتىن ئىمر رەتكى ماڭىزدى دىدارلاسۇ، سونداي - اق اۋمالي - توك- پەلى دۇنيە جۇىزەن تۇراقتىلىق ۇستەپ، ايقىندىلىق- تىى ارتىتىراتىن ماڭىزدى دىدارلاسۇ. ەكى ەل مەملەكەت باىسشىلارنىڭ رول ۇستاپ، جول باش- تاۋىنىڭ ارقاسىندا جۇڭگو – امەرىكا قارىم - قاتىنا- سى سىندى وسى لىپ كەمەنىڭ ناساداعى قۇىزار مەن قاتەرلى قايرىاڭلاردى بۇىىپ ئوتىپ، بالى ارالىنان سان - فرانسىسىكوغا جەتۇى وڭايىعا سوقيا- دى. دەسەدە سان - فرانسىسىكو سوغىى مارە مەمەس، قايتا جاڭا باىستاما بولۇعا ئىمىس. ئىمىز جۇڭگو مەن امەرىكانىڭ ەڭ سونىندا تاتۇ - ئاتە- تى ئوتۇدىڭ دۇرىس جولنى تائۇىعا ئىيىس ەكەن- دىگىنە ارى تابا الاتىندىعىنا، بۇل تارىختىڭ سوز- سىزدىگى، ئداۋىردىڭ امىى، سونداي - اق خالىق- تىڭ كۇتەرى ەكەندىگىنە باىستان - اياق سەنەمىز. كەلەر جىلى — جۇڭگو – امەرىكا ديپلوماتىيالىق قارىم - قاتىناس ورناتقاندىنىڭ 45 جىلدىى. ەكى جاق سان - فرانسىسىكودان قايتا اتانىپ، جاڭا كەلەشەكتىك نىسانا سومداپ، جۇڭگو – امەرىكا قارىم - قاتىناسىنىڭ ئتۇپ نەگىزىن شىكە- رلىەي بەكەمدەپ، بەيىت قاتاز تۇرۇدىڭ تىرە- گىن قابىلتاسىتىرىپ، ەكى ەل قارىم - قاتىناسىنىڭ اقاۋسىز، ورنىقتى، باياندى بەتالىسقا قاراي داۋىىن لىگەرلىەتۇگە ئىيىس.</div>	

ئاعى دا 3000 مۇدان استامەرا ارتىتىرىلدى، الداعى جەردە ولاردىڭ جايلىم ئورسىى ئىتپتى دە كەڭىيە تۇسەتىن بولادى“.

قازىر شېنجياڭنان شىكى موڭغۇلعا كەلىپ ”قونىس تايقان“ پىرجەۋالسكى جىلقىسى ەكى ۇيىرگە ئبولىندى، داچىڭشان كۆلۇبان باسقارۇ پۇنكتىنىڭ شىزىنگۇۋ وڭىرىندە تىرشىلىك ەتەدى. ئىمر ۇيىم- رى «جوڭغار 346 – ئومىر» قاتارلى 4 ۇرعاشى كەر قۇلان مەن 4 قۇلىننان قۇرالغان، ەندى ئىمر ۇيىرىندە «جوڭغار 370 – ئومىرلى» ايعىر 4 ۇرعا- شى قۇلاندى ەرتىپ، تىرشىلىك كەشىرۇدە.

”بۇرىن ولار داچىڭشانداى تاز جىرادا كوپ جايلىانتىن، قازىر تاۋدا ئىجۇرۇدى جاقسى كورەتىن سىياقتى. سۇ شىكەندە، وتتاعاندا جانە تۇندە دەم العاندا عانا تاۋدان ەتەككە تۇسەدى. ەڭ ۇلكەن قۇلىننىڭ دەنە - تۇرقى ەنەسىنە جەنئەيىن دەپ قالدى، ەڭ كەنچەسى دە شىمر ئوسىپ كەلدەدى. يىىل كوكتەمدە عانا ايعىر بولعان ’جوڭغار 370 – ئومىردىڭ‘ ۇيىرىندە ەكى قۇلان ئىشتى بولدى، كەلەر جىلى كوكتەمدە، جازدا بۇل ۇيىرگە جاڭا مۇشە قوسىلادى“، - دەدى كۆلۇبان باسقارۇ پۇنكتىنىڭ شوئىلىنىشىسى ۋاڭ جۇنىڭ تانىستىرىپ. ول زەينەتكە شىقسا دا ۇىزىكىسىىز پىرجەۋالسكى جىلقىسىن كۇىزەتۇدى، قاراۋدى تاڭدادى.

خۇ دىفۇ بىلایى دەدى: ”داچىڭشان پىرجەۋالسكى جىلقىسى شوعىرىنىڭ قايتا قابىلتاسۇى جايلىم ەكو- لوگىيالىق جۇيەسى قۇرىلىمى مەن يقۇاننىن قاىلىنا كەلتىرۇدەگى علمىي اماليات بولپ عانا قويماي، وىر- گانىىز مەدرەدىڭ اۋان تۇرىللىگىن تۇتاشتىعەن جانە جان - جانۋارلاردىڭ، وسىمىدىكتەردىڭ سايكەسە برتىندەپ جەتلمۇىن ساقتاۋدا دا ماڭىزدى مانگە يە“.